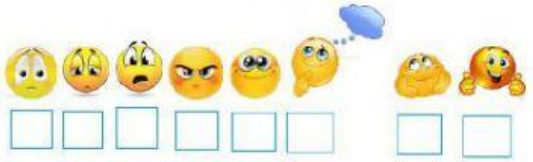
Виберіть смайлик, що відображає ваш настрій.

Пантелеймона Куліш «Чорна рада».

Характеристика образів

Які асоціації викликають у вас слова «Чорна рада»?

У романі П. Куліша «Чорна рада» широко й детально, в живих образах та виразних яскравих картинах змальовано доленосні для української нації часи Руїни. Складними були відносини між простим козацтвом, але серед запорожців П. Куліш зобразив і таких представників минувщини, яких він возвеличив і з гордістю пишався ними.

Сьогодні на уроці ми проаналізуємо образи твору, визначимо історичну та художню правду у творі. З'ясуємо яким же ж повинен бути справжній патріот, державний діяч України.

Визначте героїв твору "Чорна рада"

Головні герої	Другорядні герої

Упізнай героя. З"єднайте цитату та героя (поставити цифру біля характеристики)

- *..високий, огрядний собі пан, кругловидий, русявий; голова в кучерях, як у золотому вінку; очі ясні, веселі, як зорі; і вже чи ступить, чи заговорить, то справді по-гетьманськи
- *Здоровенний козарлюга. Пика широка, засмалена на сонці; сам опасистий; довга, густа чуприна, піднявшись перше вгору, спадала за ухо, як кінська грива; уси довгі, униз позакручувані, аж на жупан ізвисали; очі так і грають, а чорні, густії брови аж геть піднялись над тими очима
- *Чи заговорить, чи рукою поведе, чи піде по хаті — так усякому на душі мов сонечко світить
- *Чоловічок сей був у короткій старенькій свитині, у полотняних штанях, чоботи шкапові попротоптувані — і пучки видно. Хіба по шаблі можна б здогадуватися, що воно щось не просте: шабля аж горіла од золота; да й та на йому була мов чужа. І постать, і врода в його була зовсім не гетьманська. Так наче собі чоловік простенький, тихенький
- *...тільки похитувавсь, гладячи черево; а щоки — як кавуни: сміявсь од щирого серця. Така була в його вдача
- *Діти мої! Наступає страшна година: перехрестить, мабуть, нас Господь ізнов огнем да мечем. Треба нам тепер такого полковника, щоб знав, де вовк, а де лисиця. Послужив я православному християнству з батьком Хмельницьким, послужу вам, дітки, ще й тепер, коли буде на те ваша воля
- *Він добрий був син і щирий козак; лучче йому з нудьги загинути, ніж панотця навік преогорчити і золоту свою славу гряззю закаляти
- *Темний він був на очі, а ходив без проводиря; у латаній свитині і без чобіт, а грошей носив повні кишені. Що ж він робив із тими грішми? Викупляв невольників із неволі. Іще ж до того знав він лічити усякі болісті і замовляти усякі рани

1.Яким Сомко).
2.Петро Шраменко
3.Леся).
4.Іван Брюховецький
5.Шрам
6. Кирило Тур
7. Божий чоловік
8.Черевань

Хто претендував на булаву?

Переходячи до цих історичних образів, слід розуміти, що саме ці люди у свій час вирішували питання підлеглості чи незалежності України, проблему національного відродження чи національного занепаду.

Час був дуже тяжкий. Яким Сомко прагнув зробити перепис, щоб утихомирити людей і визначити кожному місце в суспільстві: козаки мали захищати свій рідний край, селяни - орати і сіяти, науковці рухати науку і прогрес.

Брюховецький кинув же безглузду утопічну ідею рівності, яку й не думав впроваджувати в життя, але яка була унікальною наживкою для черні, що могла забезпечити йому перемогу на виборах. Звичайно, переміг користолюбний Брюховецький, але і Яким Сомко був винен у тому, що не провів належної агітації, не згуртував своїх прибічників.

Після невдалих виборів настала похмура ніч Великої Руїни, бездержавності, повного закабалення України Польщею та Росією.

- ***Хто такий Сомко Яким Семенович в історії? (знайти в інтернеті)***

- ***Хто такий Брюховецький Іван Мартинович в історії? (знайти в інтернеті)***

Яків Сомко

Робота з таблицею.

Відмінне і спільне між історичною особою та літературним героєм.
Яким Сомко

Спільне	Відмінне
1. Виражав погляди козацької старшини.	1. Вік герою: під час Ніжинської ради, за історичними джерелами, Сомко був літньої людиною, а в романі він дуже молодий, ще й не одружений.
2. Зневажливо ставився до черні, хотів навічно закріпити стати без права переходу з одного в інший.	2. Погляди стосовно зовнішньої політики: за історичними даними, Сомко був прихильником союзу з Росією, а в "Чорній раді" він поміркована людина, прагне автономії України.
3. І в літописах, і в романі однаково подано Ніжинську раду і збройний конфлікт під час виборів гетьмана.	3. Моральне обличчя: історія свідчить, що був далеко не безгрішний у політиці, в романі Сомко кришталево чесна й порядна людина.

4. Історичні факти свідчать, що Яким Сомко був скараний на горло за велінням І.Брюховецького, про це згадується і в романі.	4. Стосунки із Золотаренком: за історичними даними, Золотаренко не зрікався булави на користь Сомка, а навпаки.

- ***Яким ви уявляєте Якима Сомка?***

- ***Знайдіть у тексті і запишіть портрет Якима Сомка.***

- ***Яка позиція Сомко до панської Польщі, запорозького демократизму, міської голоти, старшини та своїх супротивників?***

- ***Яка найзаповітніша мрія Сомка?***

- ***Що свідчить про чесність і порядність Я. Сомка у ставленні до своїх суперників?***

- ***Як Сомко реагував на прагнення окремих козаків щодо проведення чорної ради?***

- ***Яким Сомко зневажливо ставився до запорожців. Чим же його захоплював Кирило Тур?***

- ***Після двобою Кирила Тура із Петром, Сомко сказав : "Молода, батьку, знайшлась би й друга, а Кирила Тура другого не буде". Чи образив він цими словами почуття Лесі ?***

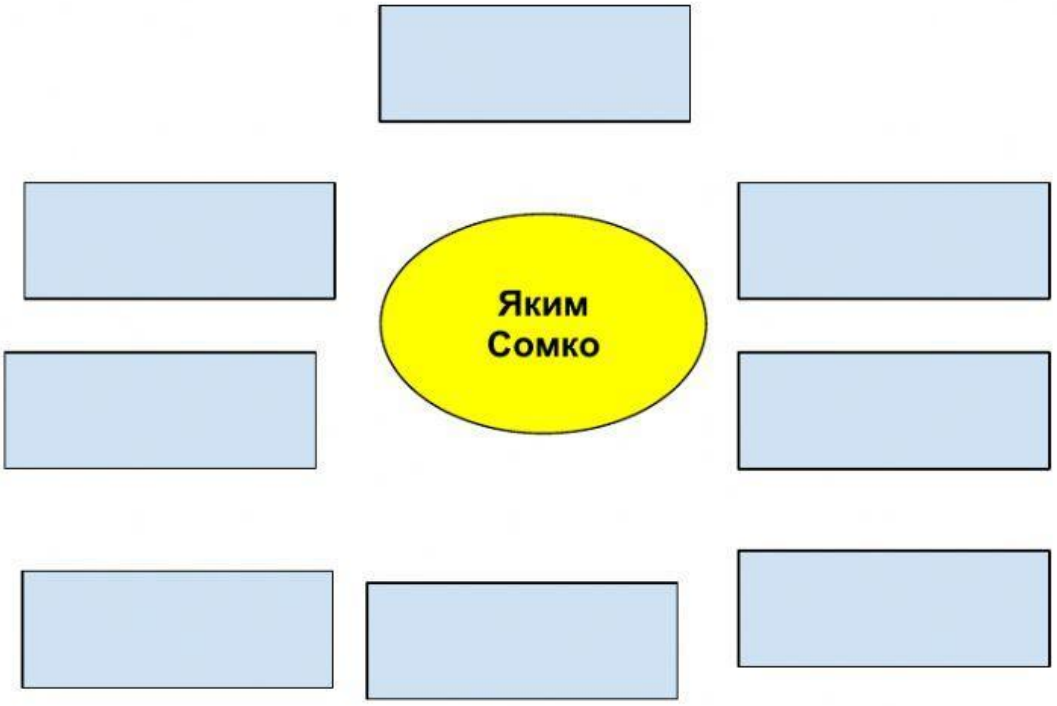
- ***Чому Яким Сомко не погодився на пропозицію Кирила Тура рятуватися втечею?***

- ***Чи осудили б ви Сомка, якби він з допомогою Тура утік? Відповідь обгрунуйте.***

Портрет:

- красивий, високий;
- міцний, кремезний;
- кругловидий; очі ясні, веселі як зорі;
- русявий; голова в кучерях, як у золотому вінку;
- ходить, говорить по-гетьманськи ,у дорогому вбранні.

Допишіть в пусті прямокутнички риси характеру Якова Сомка

Іван Брюховецький

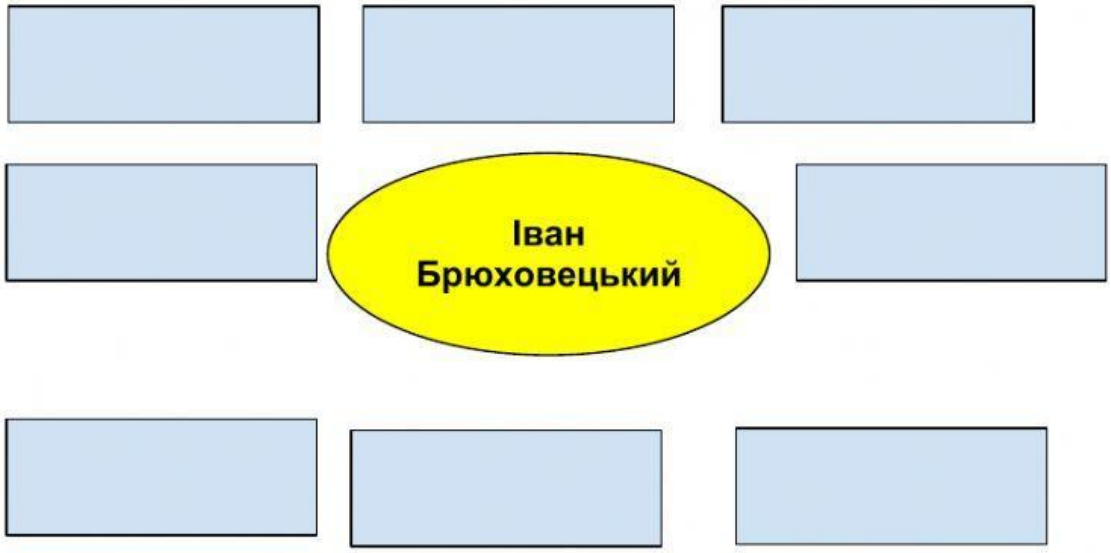
- Яким змальовує автор Івана Брюховецького?

- ***В якому одязі ходить Брюховецький до виборів і після виборів?***
- ***За що і як старі січовики на чолі з батьком Пугачем прокляли Івана Брюховецького?***
- ***Чому Брюховецький сам не наважується вбити Якима у тюрмі?***
- ***Якби зустрілись на полі бою Яків Сомко та Іван Брюховецький, то хто б переміг?***

- ***Як ставиться до Брюховецького автор? Аргументуйте відповідь.***

Портрет:
- середнього віку;
- середнього росту; постать і врода зовсім не гетьманська;
- так наче чоловік простенький, тихенький (не ватажок);
- очі якісь чудні;
- читає із-під тишка (злодій…пройдисвіт, гадюка) .

Допишіть в пусті прямокутнички риси характеру Якова Сомка

Отже, якщо образ Сомка автор змальовує в прикрашеному, романтичному вигляді, прагнучи показати людину державного розуму, державних інтересів, то Брюховецького він характеризує як підступну зрадливу і амбіційну натуру. Це політичний авантюрист, людина без честі і гідності.
Інші образи твору

Іван Шрам

- ***Яким постає перед нами полковник Шрам? Зверніться до тексту роману.***

- ***Представником яких сил виступає Шрам?***

- ***Чому Шрам одночасно був попом і полковником?***

- *За що Шрам отримав таке прізвище?*

- *Що змусило полковника з сином вирушити у далеку путь?*

Образ Івана Шрама твориться романтичними засобами. Він нагадує героя Айвенго-пілігрима (мандрівника) Вальтер Скотта. Це і козак, і священик, подорожній богомолець. Шпори під його рясою і хрест дивно поєднуються у вбранні героя: «... по одежі і сивій бороді, сказать би, піп, а по шаблюці під рясою, по пістолях за поясом і по давніх шрамах на виду – старший козарлюга». У річищі романтичної поетики романіст підкреслює в образі старого Шрама два начала – козацьке, військове і духовне, релігійне». Не зважаючи на «літа і рани», герой їде «Україну рятувати», прагне утвердити міцну гетьманську владу, встановити мир і спокій. Його обурила поведінка козацько-панської верхівки, яка не дбає за Україну й навіть зраджує її інтереси: «Усяке, мов звірюка, про свою тільки шкуру да про свій берліг дбає»; «Барабашів тепер повна Вкраїна». Як відомо, образ Барабаша-зрадника зображено в «Думі про Хмельницького та Барабаша». Рішучість характеру і невдоволеність становищем у країні передає його образне й афористичне мовлення: «Свари та чвари, і вже гетьманською булавою почали гратись, мов ціпом».

Кирило Тур

Кирило Тур — втілення козацького лицарства, романтичний і найбільш суперечливий образ.

- *Коли ми вперше знайомимося з К. Туром?*

- *Чому Кирило надає перевагу Я. Сомку?*

- *Як інші герої твору ставляться до козака Тура?*

- *Чому Кирило вирішив зберегти життя Я. Сомку, жертвуючи своїм? Як це характеризує запорожця?*

- *Чи можна вважати К. Тура втіленням запорозької вольниці та козацького лицарства. Наведіть переконливі аргументи.*

Кредо Тура:

• «Честь і слава, військова справа, щоб і сама себе на сміх не давала, і ворога під ноги топтала».

• «Наша мати — війна з бусурманами, наша сестра — гостра шаблюка!.. Запорожця господь створив не для запічка

Портрет:

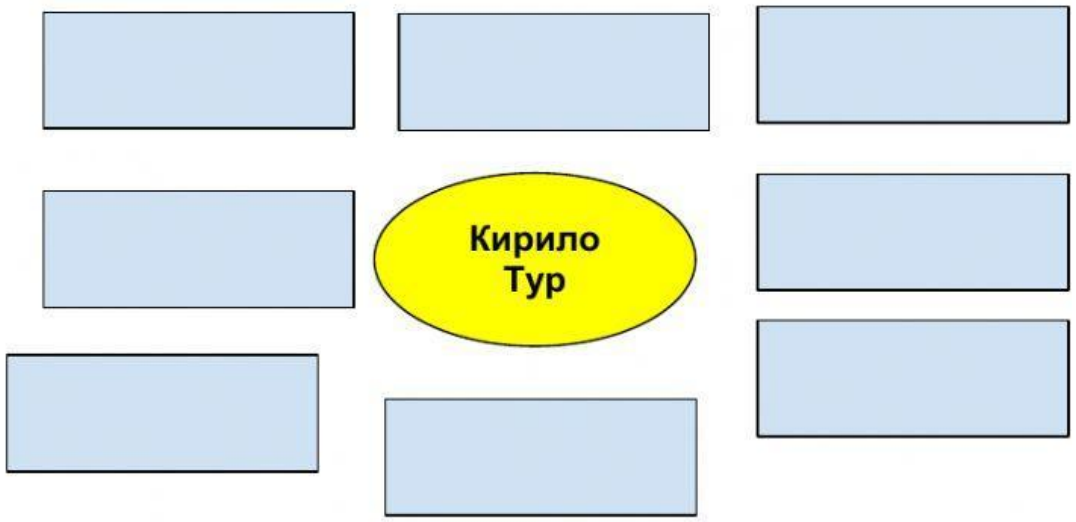
• «здоровенний козарлюга»;

• очі «так і грають», «враг його знає — глянеш раз: здається, супиться, глянеш удруге: моргне довгим усом так, наче зараз і підніме тебе на сміх»;

• кремезна постать з розкішними вусами;

• широка, буйна натура прагне простору, незвичайних пригод, одчайдушних вчинків.

Допишіть в пусті прямокутнички риси характеру Якова Сомка

На творення характеру Кирила Тура мала великий вплив усна народна творчість, зокрема, легенди, перекази про козака Мамая. Тур також характерник. Правда, він з іронією підкреслює, що вміє напустити ману на свого супротивника, а тому, мовляв, легко перемагає ворогів. Насправді цей козак був винахідливим та сміливим, навіть нехтував смертю. По-лицарськи Кирило розуміє смисл життя: «А над усе – честь і слава, військова справа, щоб і сама себе на сміх не давала і ворога під ноги топтала... слава ніколи не вмре, не поляже, лицарство козацьке всякому розкаже». В цьому аспекті його образ перегукується з Тарасом Бульбою з однойменної повісті Гоголя. Образ Кирила Тура втілює волелюбність, лицарський дух козацтва.

- ***Чи хотіли б ви мати такого побратима як Кирило Тур? Чому?***

Петро Шраменко.

- ***Чому Петро вирішив разом із батьком вирушити у дорогу?***

- ***Як він ставиться до політичної ситуації на Україні?***

- ***Чим пояснити його повагу до гетьмана Я. Сомка, свого батька?***

- ***Яким чином довів П. Шраменко свою любов до Лесі?***

- ***Що свідчить про романтичність відтворення П. Кулішем цього героя?***

- ***Прокоментуйте розмову наприкінці твору П. Шраменка з Божим чоловіком? Що в результаті цього спілкування зрозумів козак?***

Портрет:
— дужий, молодий козак; «орел не козак»;
— привабливий.
Риси характеру:
— чесний і сміливий; відважний і благородний;
— вірний і добрий;
— здатний щиро кохати;
— «добрий син і щирий козак».
- ***Чи продовжить, на вашу думку, Петро Шраменко справу свого батька? Відповідь прокоментуйте.***

Михайло Черевань та Гвинтовка

- Що дізнається читач про М. Череваня та Гвинтовку з твору?

- Як герої ставиться до Я. Сомка та його прибічників?

- Як ставляться герої до майбутнього України?

Про роль М. Череваня під час Хмельниччини Куліш не каже нічого, лише згадує, як козаки йому польське золото шапками носили, що він має в своєму маєтку безцінну колекцію зброї та кубків, а воєнних трофеїв нагарбав стільки, що за них купив хутір. Багатий хуторянин буває досить жорстоким: до Гвинтовки він приїхав у трофейному ридвані і сміявся з княгині, яка впізнала свою карету. Патріотизм у Череваня абсолютно відсутній, йому давно стала байдужою доля України, бо під впливом своєї дружини, сестри Гвинтовки, він взагалі став думати лише про багатство.

Василь Невільник, Божий чоловік, Пугач — «січовий дід».

- Хто такий Божий чоловік у творі?
- Про що свідчить його зовнішність і портретна характеристика?
- Чому герой, збираючи гроші, не витрачав їх на себе, а використовував під час викупу козаків з неволі?
- Чому Пугач є втіленням кращих запорозьких традицій?

Пугач — захисник минувшини:
— носій і захисник давніх демократичних порядків, традицій і звичаїв;
— дотримання козацького законодавства;
— підтримка демократичних порядків, рівності між людьми, соціальної справедливості;
— прагнення приборкати гнобителів народу, обмежити владу панства, припинити урядову сваволю;
— «січовий дід» — своєрідний суддя.

Народні ідеали гуманізму, мудрості, моральної досконалості яскраво розкриті в образі сліпого бандуриста — Божого чоловіка. На сторінках роману він відзначається високою свідомістю, розумінням подій, виявляє своє неприйняття щодо дріб'язковості, мізерності буденного життя.

Автор вималював у художньому світі романтичний образ пророка, жебрака, співця, незвичайної людини, який нагадує образ парії (пригноблена, безправна людина) Вальтер Скотта й образ Перебенді в Тараса Шевченка. До таких виняткових людей у романі належать «Чоловік божий», Василь Невольник, батько Пугач.

Складіть сенкан до одного з героїв твору

У чотирьох прямокутниках є твердження, які ви маєте уважно прочитати й обрати саме те, з яким ви погоджуєтеся, поставте галочку.

Україні були потрібні такі патріоти, як Сомко, щоб вона стала процвітаючою, незалежною, самостійною державою	**Україні були потрібні такі гетьмани, як Брюховецький, бо він є прихильником Росії, а без Росії нашій державі не обійтися**
Уся проблема України не в гетьманах, а в самих українцях, їхній надмірній довірливості, невмінні аналізувати ситуацію й співвідносити факти	**Україні потрібна консолідація всіх політичних сил: заради спільного блага та державних інтересів Сомко мав би об'єднатися з Брюховецьким**